

Ужгородський національний університет
Кафедра політології

МИКОЛА ВЕГЕШ, ЮРІЙ ОСТАПЕЦЬ

ЯК ПИСАТИ НАУКОВУ РОБОТУ

(МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО НАПИСАННЮ
КУРСОВИХ, БАКАЛАВРСЬКИХ, ДИПЛОМНИХ І
МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ПОЛІТОЛОГІВ)

Ужгород - 2003

ББК 66.01

В 50

Рецензенти:

кандидат філософських наук, доцент кафедри політології Ужгородського національного університету **Боднар Володимир Лаврентійович**,
кандидат історичних наук, доцент кафедри політології Ужгородського національного університету **Марина Василь Васильович**

Відповідальний за випуск:

кандидат історичних наук, доцент кафедри політології Ужгородського національного університету, старший науковий співробітник Інституту державного управління та регіонального розвитку **Лендельєв Мирослава Олександрівна**

**Рекомендовано до друку на засіданні кафедри політології
Ужгородського національного університету**

Як написати наукову роботу? Які є види кваліфікаційних робіт? Якими повинні бути структура, обсяг, оформлення робіт? На ці та багато інших питань студент знайде відповідь у пропонованому методичному посібнику, який підготували до друку науковці кафедри політології Ужгородського національного університету. Ці рекомендації особливо знадобляться першокурсникам, які ще вчора, навчаючись у школі, уяви не мали про це. Саме тому автори видання простежують послідовність виконання кваліфікаційних робіт, акцентуючи на виборі теми дослідження та добору літератури, пропонуючи варіанти вступу до роботи і написання тексту наукової праці.

У додатках до методичних рекомендацій поміщені приклади оформлення бібліографічного опису в списку джерел та літератури, перелік тем курсових, бакалаврських, дипломних та магістерських робіт. Значно допоможуть студентам під час написання ними наукових праць додатки “Електронні інформаційні ресурси” та “Джерела фінансування досліджень”.

Пропоноване видання розраховане на студентів та аспірантів, усіх, хто цікавиться методикою написання наукових робіт зі спеціальності “Політологія”.

**©Вегеш М., Остапеч Ю. Як писати наукову роботу
(Методичні рекомендації по написанню курсових,
бакалаврських, дипломних і магістерських робіт
для студентів-політологів), Ужгород, 2003.**

ЗМІСТ

	стор.
Розділ 1. Види кваліфікаційних робіт, їх загальна характеристика, вимоги до написання	5
1.1. Курсова, бакалаврська, дипломна, магістерська роботи: загальна характеристика	5
1.2. Структура, обсяг, оформлення кваліфікаційних робіт	6
Розділ 2. Послідовність виконання кваліфікаційних робіт	11
2.1. Вибір теми дослідження та добір літератури	11
2.2. Вступ до роботи та його композиція	14
2.3. Написання тексту роботи та оформлення висновків	17
Розділ 3. Підготовка до захисту та захист курсових (дипломних) робіт	20
Розділ 4. Наукові публікації: поняття, функції	23
Список використаних джерел	25
Додатки	26
Додаток А. Титульна сторінка кваліфікаційної роботи	26
Додаток Б. Зміст кваліфікаційної роботи	27
Додаток В. Приклади оформлення бібліографічного опису в списку джерел до кваліфікаційних робіт	28
Додаток Г. Перелік тем курсових, бакалаврських, дипломних, магістерських робіт зі спеціальності «Політологія»	30
Додаток Д. Зразок написання вступу до кваліфікаційних робіт	42

Додаток Ж. Засоби текстового зв'язку
в науковій праці 52

Додаток З. Мовні засоби, які використовуються
при цитуванні та переказі
використаних джерел 55

Додаток К. Електронні інформаційні ресурси 56

Додаток Л. Джерела фінансування досліджень 60

РОЗДІЛ 1

ВИДИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ, ЇХ ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА, ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ

Згідно освітньо-професійних програм підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України виконуються 4 види кваліфікаційних робіт: курсові, бакалаврські, дипломні та магістерські.

1.1. Курсова, бакалаврська, дипломна, магістерська роботи: загальна характеристика

Курсова робота – це самостійне навчально-наукове дослідження студента, яке виконується з певного навчального курсу.

Згідно Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України, курсова робота виконується з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних студентами за час навчання, їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Тематика курсових робіт має відповідати завданням навчальної дисципліни і тісно пов'язуватися з практичними потребами конкретного фаху. Вона затверджується на засіданні кафедри (Див. Додаток Г).

Бакалаврська, дипломна, магістерська роботи – це кваліфікаційні наукові роботи, які виконуються на завершальному етапі навчання у вищому учбовому закладі.

Дипломна робота має конкретний характер і пов'язана з використанням набутих студентом знань, умінь та навичок зі спеціальних дисциплін. У більшості випадків дипломна робота є поглибленою розвідкою теми курсової (курскових) робіт випускника.

До дипломних робіт висуваються наступні вимоги:

– актуальність теми, відповідність її сучасному стану певної галузі науки;

- вивчення та критичний аналіз монографічних та періодичних видань з теми;
- вивчення та характеристика історії досліджуваної проблеми та сучасного стану;
- чітка характеристика предмету, мети і методів дослідження.

Магістерська дисертація – це самостійна науково-дослідницька робота, яка виконує кваліфікаційну функцію, тобто готується з метою публічного захисту і отримання академічного ступеня магістра. Основне завдання її автора – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання. Вимоги до магістерської дисертації в науковому відношенні вищі, ніж до дипломної роботи, однак нижчі, ніж до кандидатської дисертації.

Незалежно від обраної теми структура курсової, бакалаврської, дипломної, магістерської роботи може бути наступна:

1. Титульний аркуш.
2. Зміст.
3. Перелік умовних скорочень (при необхідності).
4. Вступ.
5. Основна частина, яка складається з розділів та підрозділів.
6. Висновки.
7. Список використаних джерел.
8. Додатки (при необхідності).

1.2. Структура, обсяг, оформлення кваліфікаційних робіт

Методика написання та оформлення курсових, бакалаврських, дипломних, магістерських робіт мають подібні риси, а тому можуть бути проаналізовані разом.

Титульний аркуш є першим аркушем роботи. Його вигляд поданий у додатку А. На ньому вказується міністерство, назва вузу, в якому виконувалась робота, факультет, кафедра, на якій вона виконувалась, повна назва теми роботи, прізвище та ініціали студента, який виконував роботу, вчене звання наукового керівника, рік і місце виконання роботи.

На наступній сторінці розміщується *зміст* із позначенням сторінок, на яких кожний з елементів плану викладений у роботі. Всі розділи і підрозділи, що є у плані, мають бути виділені в тексті заголовками і підзаголовками. Зразок оформлення змісту подано в додатку Б.

Заголовки структурних частин роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ» друкуються великими літерами, симетрично до тексту. Крапка в кінці не ставиться.

Заголовки підрозділів друкуються маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. В кінці заголовку підрозділу крапка не ставлять.

Відстань між заголовком і текстом повинна дорівнювати 3–4 інтервали. Наприклад (див. рис. 1.2.1; 1.2.2):

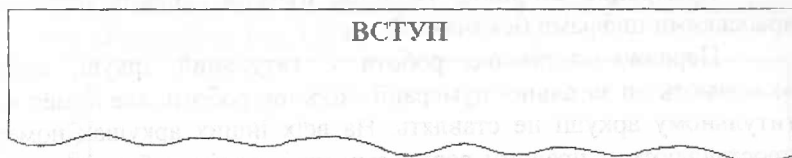

Рис.1.2.1

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ЦИКЛІВ В УКРАЇНІ 1994, 1998, 2002 РОКІВ

1.1. Нормативно-правова основа проведення парламентських виборів в Україні: етапи становлення виборчої системи

Рис.1.2.2

Нумерація в роботі. Кожну структурну частину роботи треба починати з нової сторінки. До загального обсягу роботи не входять додатки, список використаних джерел, таблиці, рисунки, які займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів роботи підлягають нумерації на загальних засадах.

Нумерацію сторінок, розділів, пунктів таблиць подають арабськими цифрами без знака №.

Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок роботи, але номер на титульному аркуші не ставлять. На всіх інших аркушах номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці (рис.1.2.2).

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ». Після номера крапку не ставлять, а потім з нового рядка друкують заголовок розділу (див. рис.1.2.2).

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставиться крапка. Наприклад, 1.2. або 3.2. і т.д. (Див. Додаток Б).

Такі структурні частини роботи як зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, додатки, список використаних джерел не мають порядкового номера (Див. Додаток Б).

Таблиці нумеруються послідовно в межах розділу. В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад, «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу); «Таблиця 2.3.2» (друга таблиця третього підрозділу другого розділу) (Див. Рис.1.2.3).

Таблиця 2.3.2			
Порівняльний аналіз моделей переходу до демократії			

Рис.1.2.3

Ілюстрації нумеруються послідовно в межах розділу аналогічно до таблиць. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації. Номер і підпис ілюстрації знаходяться під ілюстрацією. Ілюстрації позначаються словом «Рис.» (Див. Рис.1.2.4).

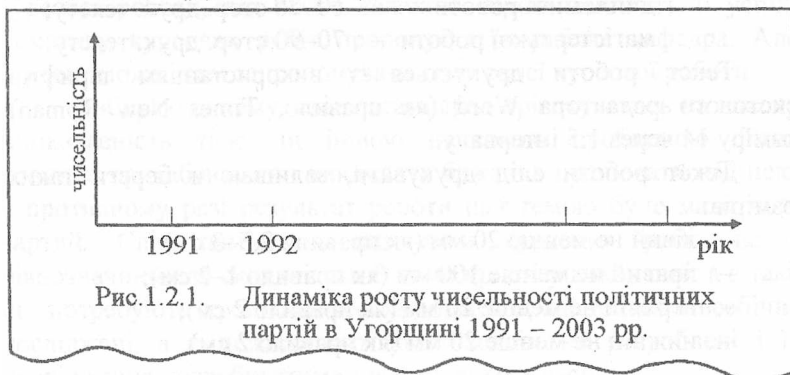

Рис.1.2.1. Динаміка росту чисельності політичних партій в Угорщині 1991 – 2003 рр.

Рис.1.2.4

Додатки оформляються на окремих аркушах як продовження роботи. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Додатки позначають літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, О, Ь. Наприклад:

Додаток А						
Порівняльний аналіз законів про вибори до вищих законодавчих органів України, Росії, Угорщини, Чехії, Словаччини						

Рис.1.2.5

- Обсяг курсової роботи – 30–40 стор. друк. тексту;
- бакалаврської роботи – 50–60 стор. друк. тексту;
- дипломної роботи – 60–70 стор. друк. тексту;
- магістерської роботи – 70–90 стор. друк. тексту.

Текст роботи друкується з використанням шрифтів текстового редактора Word (як правило, Times New Roman) розміру 14 через 1,5 інтервалу.

Текст роботи слід друкувати, залишаючи береги таких розмірів:

- лівий не менше 20 мм (як правило 2,5–3 см);
- правий не менше 100 мм (як правило 1–2 см);
- верхній не менше 20 мм (як правило 2 см);
- нижній не менше 20 мм (як правило 2 см).

РОЗДІЛ 2

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

Алгоритм написання кваліфікаційної роботи є наступним:

1. Вибір теми.
2. Виявлення та відбір літератури.
3. З'ясування об'єкта, предмета, визначення мети та завдань.
4. Складання робочої картотеки літератури.
5. Вивчення та конспектування літератури.
6. Складання попереднього плану роботи, узгодження його з керівником.
7. Викладення тексту роботи згідно з її структурою.
8. Формування висновків та рекомендацій .
9. Подання чорнового варіанту роботи науковому керівникові.
10. Усунення зауважень, доопрацювання роботи.
11. Чистове оформлення роботи.

2.1. Вибір теми дослідження та добір літератури

Вибір теми є першим і дуже відповідальним етапом курсової роботи, від якого великою мірою залежить її успіх. Тематику курсових робіт пропонує і розробляє кафедра. Але студент може і сам запропонувати тему своєї курсової роботи.

Вибираючи тему, слід насамперед орієнтуватись на власну зацікавленість тією чи іншою науковою проблемою. Тема повинна приваблювати і викликати бажання працювати над нею, в противному разі результат роботи над темою буде мало чого вартий. Слід пам'ятати, що теми курсових робіт не є рівнозначними за складністю. Є теми прості у виконанні, а є такі, що потребують кропіткої дослідницької праці. Є теми всебічно досліджені, а є недостатньо або і зовсім не розроблені і їх дослідження потребуватиме значних витрат часу.

Отже, вибираючи тему курсової роботи, слід добре зважити власні сили й можливості. Не завадить в даному випадку і консультація з науковим керівником.

Після того як тема роботи вибрана й осмислена, потрібно проаналізувати стан розробки визначеної проблеми сучасною наукою.

Доцільно починати пошук літератури з перегляду бібліотечних каталогів. Потрібно переглянути науково-методичні журнали, в яких можуть бути надруковані необхідні матеріали. Для фаху «Політологія» – це перш за все такі журнали, як «Політична думка», «Нова політика», «Національна безпека і оборона», «Політичний календар», «Віче», «Людина і політика», «Соціологія: теорія, методи, маркетинг», «Універсум», реферативний журнал «Політика. Політичні науки».

Заслужують на увагу і ряд російських політологічних видань: «Политические исследования», «Социологические исследования», «Вопросы философии», «Полития», «Политическая наука», «Общественные науки и современность».

Одним із джерел інформації про наукові праці з тієї чи іншої проблеми є бібліографічні покажчики, які видає Книжкова палата України. Можна користуватись такими виданнями, як «Літопис книг», «Літопис журнальних статей», Український реферативний журнал «Джерело» (Серія 3. Соціальні та гуманітарні науки).

Доступ до мережі Інтернет значно розширює географію пошуку літературних джерел, зокрема дає змогу знаходити й використовувати публікації в іноземних наукових і науково-методичних журналах. Наприклад, можна відвідати Національну бібліотеку України ім. В.І.Вернадського (НБУВ), на сервері якої розміщена велика кількість документів у повному текстовому режимі, зокрема повних текстів авторефератів кандидатських і докторських дисертацій, захищених у 1998 р. (адреса – <http://www.nbu.gov.ua/eb/>). Перелік електронних адрес, якими можна користуватися при написанні роботи, поданий в Додатку К.

Вивчення літератури потрібно починати з праць, де проблема відображається в цілому, а потім перейти до вузких досліджень. Читання наукової праці обов'язково

супроводжується записами. По-перше, це дає змогу краще запам'ятати зміст прочитаного. По-друге, ведення записів, якщо воно не є простим переписуванням, сприяє кращому розумінню сутності праці, що вивчається. Існують різні види записів. Найкоротшою формою запису прочитаного є план – послідовний перелік питань, які розглядаються в науковій праці. Інша форма запису – анотація, яка являє собою стислий виклад змісту наукової праці. На анотацію схоже резюме. Складнішою і досконалішою формою записів є тези. Найдосконалішою формою записів є конспект. Ступінь повноти і подробиці конспектування можуть бути різними.

Після того як потрібний матеріал зібрано і систематизовано, складається детальний план курсової роботи та «Список використаних джерел та літератури». Крім плану роботи можна скласти план написання окремих розділів. Це дозволить чітко структурувати розділ та зробити за планом відповідні короткі висновки до розділу.

Список використаних джерел та літератури слід розміщувати в алфавітному порядку за прізвищем першого автора або заголовком. Необхідно також зробити систематизацію джерел. В даному випадку мова йде про те, що окремо виділяються архівні документи, статистичні документи і т.д. Наприклад:

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. Архівні документи

I.1. Державний архів Закарпатської області

1. — / — / — .

2. — / — / — .

I.2. Відомчий архів Закарпатської області

3. — / — / — .

4. — / — / — .

II. Опубліковані документи

5. — / — / — .

6. — / — / — .

III. Статистичні матеріали

7. — / — / — .

8. — / — / — .

IV. Монографії, посібники, статті, брошури, автореферати

9. — / — / — .

10. — / — / — .

Така систематизація використаних джерел може бути зроблена для дипломної та магістерської роботи. Систематизація використаних джерел та літератури для курсової роботи є значно простіша:

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
ТА ЛІТЕРАТУРИ**

I. Джерела

1. — / — / — .

2. — / — / — .

3. — / — / — .

II. Монографії, посібники, брошури, статті

4. — / — / — .

5. — / — / — .

6. — / — / — .

Зразки бібліографічного опису різних видів наукової літератури подані в додатку В.

2.2. Вступ до роботи та його композиція

Вступ до роботи – дуже відповідальна частина дослідження, оскільки розкриває сутність і стан дослідженості

наукової проблеми та її значущість, є обґрунтуванням необхідності дослідження.

Основні складові вступу слід розглянути більш детально.

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження – обов'язкова вимога до будь-якої роботи (курсової, дипломної, магістерської), перший критерій, за яким здійснюється їх оцінка.

Тому цілком природно, що вступ до роботи має починатися з обґрунтуванням актуальності вибраної теми. Актуальність теми (лат. *actualis* – дієвість) – це важливість, суттєве значення, відповідність теми дослідження сучасним потребам певної галузі науки та перспективам її розвитку, практичним завданням відповідної сфери діяльності. Висвітлення актуальності повинно бути небагатослівним. Достатньо в межах однієї сторінки коротко викласти:

- сутність проблеми дослідження;
- суттєве значення для подальшого розвитку відповідної галузі науки;
- соціальну значущість проблеми дослідження;
- доцільність роботи та її відмінність у порівнянні з відомими розв'язаннями проблеми.

При обґрунтуванні актуальності теми зазначають стан її розробки. Для цього робиться стислий огляд літератури, виходячи з якого робиться висновок про необхідність подальшої розробки обраної теми.

Важливою складовою актуальності є формулювання проблемної ситуації, виклад її сутності. Проблема завжди виникає тоді, коли старе знання вже стає недостатнім, а нове знання ще не набуло розвиненої форми. Таким чином, автору роботи вдається показати, де проходить межа між знанням і незнанням про предмет дослідження, тоді йому легко чітко й однозначно визначити наукову проблему, сформулювати її сутність.

Після формулювання наукової проблеми формулюють мету і завдання дослідження.

Мета дослідження повинна узгоджуватись з назвою роботи, об'єктом та предметом дослідження. Формулюючи мету, не слід вживати слова «дослідження», «вивчення», оскільки вони вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету.

Мета роботи реалізується через конкретні завдання, які треба вирішити відповідно до цієї мети. *Завдання дослідження* формулюються у формі переліку дій: «вивчити», «проаналізувати», «встановити», «вияснити», «обґрунтувати», «охарактеризувати» та ін.

Формулювати завдання слід якомога ретельніше, оскільки опис їх вирішення становитиме зміст розділів і параграфів роботи. Виходячи із завдань дослідження автор має зробити висновки до своєї роботи.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжують проблемну ситуацію і обрані для вивчення. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться як загальне і часткове. Тобто, предмет дослідження – це та частина об'єкта, яка безпосередньо вивчається.

Наприклад:

Тема: *«Перехід до демократії: політологічний аналіз основних концептуальних моделей (на прикладі країн Східної Європи)»*. Об'єкт дослідження – *перехід до демократії*. Предмет – *моделі переходу на прикладі країн Східної Європи*.

Тема: *«Становлення і розвиток партійної системи в умовах суспільства, що трансформується (на прикладі країн Східної Європи)»*. Об'єкт дослідження – *партійна система*. Предмет – *становлення партійної системи в умовах суспільства, що трансформується*.

Методи дослідження. У вступі також необхідно подати перелік методів дослідження, які були використані для досягнення поставленої мети. Метод – з гр. шлях до істини, – спосіб отримання результату дослідження.

Обов'язковою частиною вступу є *огляд літератури* з теми дослідження, в який включають найбільш цінні, актуальні роботи (20–30 джерел). Матеріали огляду слід систематизувати. Систематизацію можна робити в хронологічному порядку, по розгляду проблем тощо. В бакалаврській, дипломній, магістерській роботі огляд літератури може бути зроблений в першому розділі роботи, оскільки цей розділ є методологічним. Тобто, мова йде про те, що в ньому характеризуються теоретико-методологічні підходи до вивчення проблеми, яка досліджується.

Термін «методологія» перекладається як методи дослідження. Методологія – вчення про систему наукових принципів, форм і способів дослідницької діяльності.

Закінчується вступ описом *структури роботи*:

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури. В I розділі роботи «Назва» аналізується... В II розділі роботи «Назва» дається характеристика... В III розділі роботи «Назва» обумовлюється...

2.3. Написання тексту роботи та оформлення висновків

В розділах роботи розкривається зміст теми, виконуються поставлені завдання. Закінчуються розділи, як правило, короткими висновками.

Мова роботи має бути науковою і зрозумілою та відповідати нормам сучасної української мови.

Цитування й переказ. Цитати – дослівні уривки з використаних джерел – використовуються в курсовій роботі для обґрунтування, підтвердження авторських аргументів або для критичного аналізу літературних джерел. Текст цитати береться в лапки і наводиться без жодних змін. Відхиленням від цього правила можуть бути:

1) пропуски окремих слів і фраз, за умови, що думку автора не буде спотворено, а пропуск буде позначено трьома крапками;

2) зміна відмінка слова для підпорядкування його синтаксичній будові фрази, частиною якої вона є.

Наприклад. Текст у використаному джерелі є наступний: *«Різниця кадрових і масових партій не пов'язана ні з їх масштабами, ні з їх чисельністю; справа не в різниці в розмірах, а в різниці їхніх структур».*

У курсовій роботі він може бути використаний наступним чином: *На думку М.Дюверже «різниця кадрових і масових партій не пов'язана ні з їх масштабами, ні з їх чисельністю; справа не в різниці в розмірах, а в різниці їхніх структур» [12,18].*

Для того, щоб вжити цитату, в тексті курсової роботи можуть бути використані й інші слова. Наприклад: *Як вважав М.Дюверже...; Як писав у своїй роботі «Політичні партії» М.Дюверже...; Серед точок зору на предмет політичної науки слід виокремити думку Г.Алмонда... і т.д.*

Якщо студент, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, щоб посилити їх значення, він має зробити у тексті в дужках відповідні застереження і вказати свої ініціали, наприклад (*виділено мною – В.С.*) або (*курсив мій – В.С.*).

Цитування має бути помірним. Перевантаженість тексту цитатами надає роботі компілятивного характеру і створює враження, що автор не має власної думки. Для того, щоб не перенасичувати текст цитатами, доцільно використовувати переказ чужих думок. Переказ має бути максимально точним. Як і цитата, переказ має супроводжуватись посиланням на використане джерело:

1. Згідно з С.Хантінгтоном, людство в майбутньому чекає зіткнення між цивілізаціями, яких він виділяє вісім [18, 48].

2. Ф.Фукуяма пропонує розглядати історію як розвиток, який завершується «кінцем історії» в ХХ ст. [19, 56].

Як при цитуванні, так і при переказі слід потурбуватися про різноманітність мовних засобів, які використовуються для введення в текст цитати або переказу чужих думок.

Цитування в роботі позначаються квадратними дужками, в яких перша цифра – позиція джерела в списку літератури, а друга – номер сторінки. Наприклад [32, 5]; [31; 32; 38]. В другому випадку вказано декілька джерел. Якщо в тексті роботи робиться посилання на автора, то, на відміну від списку літератури, ім'я автора ставиться попереду прізвища. Наприклад: *В.Петров в роботі «Соціологічні виборчі технології» писав...; Г.Гегель вважав... і т.д.*

Скорочення. Слід користуватись тільки загальноприйнятими скороченнями слів і писати їх правильно. До скорочень, що не потребують спеціальних пояснень, належать такі:

та ін. – та інші;

див. – дивись;

і т.д. – і так далі;

пор. – порівняй;

і под. – і подібне;

проф. – професор;

доц. – доцент;

акад. – академік.

Якщо в тексті роботи використовується маловідоме скорочення, то воно має бути розшифроване при першому згадуванні. Для цього термін спочатку пишуть повністю, а поряд (у дужках) скорочено. Наприклад: *Український центр економічних і політичних досліджень ім. Разумкова (УЦЕПД ім.Разумкова)* є однією з авторитетних дослідницьких установ України. *УЦЕПД ім.Разумкова* видається журнал «Національна безпека і оборона», кожний з номерів якого є тематичним і присвячений одній із актуальних проблем політичного розвитку України.

Скорочення мають бути однаковими упродовж усього тексту. Якщо в тексті роботи скорочень є надто багато, то в текст роботи перед змістом вводиться така структурна одиниця, як «Список використаних скорочень».

Логічним завершенням всякого виду роботи є **висновки**, які мають бути обов'язково пов'язані з метою та завданнями всього дослідження. Оформлення висновків робиться наступним чином (див. рис.2.3.1).

ВИСНОВКИ

1. — / — / — .
2. — / — / — .
3. — / — / — .

Рис.2.3.1

РОЗДІЛ 3

ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ ТА ЗАХИСТ КУРСОВИХ (ДИПЛОМНИХ РОБІТ)

Захист курсових робіт відбувається на кафедрі. До захисту робіт допускаються студенти, які вчасно виконали свої роботи. Необхідною умовою проведення захисту роботи є наявність відгуку наукового керівника.

Процедура захисту включає:

- доповідь студента про зміст роботи;
- запитання до автора;
- оголошення відгуку наукового керівника;
- заключне слово студента;
- рішення комісії про оцінку (оцінка обговорюється на закритому засіданні комісії і лише потім оголошується головою комісії).

Текст доповіді про зміст роботи. На захисті студент повинен у виступі, який триває не більше 10 хв., викласти результати та зміст свого дослідження.

Виступ умовно можна поділити на 3 частини. У першій, вступній, частині називається тема роботи, коротко висвітлюється сучасний стан розробки наукової проблеми, якій присвячено роботу, визначається актуальність, об'єкт, предмет, мета, конкретні завдання і методи дослідження. Середня частина виступу присвячена результатам дослідження та їх інтерпретації. У заключній частині подаються загальні висновки та практичні рекомендації.

Захист бакалаврської, дипломної, магістерської робіт має аналогічний алгоритм, але вищевказані роботи рецензуються фахівцями з інших кафедр та вузів. На захисті обов'язково оголошується рецензія, в якій рецензент пропонує оцінку роботі.

При оцінці вищевказаних робіт комісія виходить з того, що студент повинен вміти:

- формулювати мету і завдання дослідження;
- складати план дослідження;

– вести бібліографічний пошук із застосуванням сучасних інформаційних технологій;

– використовувати сучасні методи наукового дослідження;

– обробляти отримані дані, аналізувати їх на базі відомих джерел;

– оформляти результати досліджень відповідно до сучасних вимог у вигляді звітів, рефератів, статей.

Типові помилки в написанні та оформленні курсової (бакалаврської, дипломної, магістерської) роботи:

1. Зміст роботи не відповідає плану курсової (бакалаврської, дипломної, магістерської) роботи або не розкриває тему повністю чи в її основній частині.

2. Сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта.

3. Мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження.

4. Автор не виявив самостійності, робота являє собою компіляцію або плагіат.

5. Не зроблено глибокого і всебічного аналізу сучасних офіційних і нормативних документів, нової спеціальної літератури (останні 5–10 років) з теми дослідження.

6. Аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з теми роботи має форму анотованого списку і не відбиває рівня досліджуваної проблеми.

7. Не розкрито зміст та організацію особистого експериментального дослідження (його суть, тривалість, місце проведення, кількість обстежуваних, їхні характеристики), поверхово висвітлено стан практики.

8. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням.

9. У роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких запозичено матеріал.

10. Бібліографічний опис джерел у списку літератури наведено довільно, без додержання вимог державного стандарту.

11. Як ілюстративний матеріал використано таблиці, діаграми, схеми, запозичені не з першоджерел, а з підручника, навчального посібника, монографії або наукової статті.

12. Обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам, вона виконана неохайно, з помилками.

РОЗДІЛ 4

НАУКОВА ПУБЛІКАЦІЯ: ПОНЯТТЯ, ФУНКЦІЇ

Основні результати і положення дослідження мають бути опубліковані для ознайомлення з ними наукової громадськості.

Публікація (лат *publicatio* – оголошую всенародно; оприлюднюю): 1) доведення до загального відома за допомогою преси, радіомовлення, телебачення; 2) вміщення в різних виданнях.

Публікації виконують наступні функції:

- оприлюднюють результати наукової роботи;
- сприяють становленню пріоритету автора (дата підписання публікації до друку – це дата пріоритету науковця; в історіографічній частині роботи обов'язково вказують, коли вперше звернувся до розробки наукової проблеми);
- свідчать про особистий внесок дослідника в розробку наукової проблеми (особливе значення мають індивідуальні публікації, роботи у співавторстві потребують додаткових роз'яснень; в тексті роботи здобувач повинен подавати посилання на власні публікації, включити їх до списку використаних джерел);
- слугують підтвердженню достовірності основних результатів і висновків роботи, новизни і наукового рівня її (оскільки після виходу у світ публікація стає об'єктом вивчення й оцінки широкою науковою громадськістю);
- підтверджують факт апробації та впровадження результатів і висновків роботи;
- відбивають основний зміст роботи (про це вказується у вступі до роботи, а також через включення публікацій здобувача до списку опублікованих праць за темою роботи);
- новизна і високий рівень наукових праць, в яких опубліковано результати роботи, є одним з головних критеріїв оцінки виконаного дослідження;
- фіксують завершення певного стану дослідження або роботи в цілому;

- забезпечують первинною науковою інформацією суспільство, сповіщають наукове співтовариство про появу нового наукового знання;

- передають індивідуальний результат у загальне надбання та ін.

Згідно Постанови Вищої атестаційної комісії (ВАК) від 15.01.2003 №7-05/1 структура оформлення наукових статей має відповідати наступним критеріям (складатись із необхідних елементів):

1. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;

3. Формулювання цілей статті (постановка завдання);

4. Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

5. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Правила оформлення наукової статті є наступні:

1. На початку статті з правого боку потрібно зазначити ім'я та прізвище автора.

2. Тема наукової статті розміщується по центру.

3. Поля, розмір шрифту, інтервал, обсяг публікації вказуються відповідною установою чи закладом, куди надсилається стаття.

4. Система посилань: в кінці статті список використаних джерел та літератури подається за алфавітом; в тексті публікації у квадратних дужках вказується порядковий номер джерела і використані сторінки (до прикладу: [15, 56], [15, 56–57], [15, 60; 16, 54]. Перша цифра є 15 позицією в списку літератури, а 56 – номер сторінки або аркуша архівної справи тощо).

5. В кінці статті робиться анотація англійською мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления: ГОСТ 7.1-84. – Введ. 01.01.86. – М.: Изд.-во стандартов, 1985. – 71 с.
2. Білуха М.Т. Основи наукових досліджень: Підручник для студ. екон. спец. вузів. – К.: Вища школа, 1997. – 271 с.
3. Довідник здобувача наукового ступеня. Зб. нормат. док. та інформ. матеріалів з питань атестації наук. кадрів вищої кваліфікації / Упоряд. Ю.І.Цеков; Передне слово Р.В.Бойка. – К.: Ред. «Бюл. ВАК України», 1999. – 64 с.
4. Кандидатська дисертація: принципи, методи, техніка, технологія: Навч. посіб. для аспірантів / Скл. С.С.Єрмаков. – Х.: ХХП, 1998. – 96 с.
5. Крейденко В.С. Библиотечные исследования. Научные основы: Учеб. пособие. – М.: Книга, 1983. – 143 с.
6. Кузин Ф.А. Кандидатская диссертация: Методика написания, правила оформления и порядок защиты: Практ. пособие для аспирантов и соискателей учен. степени. – М.: Ось-89, 1997. – 208 с.
7. Кузин Ф.А. Магистерская диссертация: Методика написания, правила оформления и порядок защиты: Практ. пособие для студ.-магистрантов. – М.: Ось-89, 1997. – 304 с.
8. Коломієць В.О. Як виконувати курсову роботу. – Київ: Вища школа, 2003. – 69 с.
9. Лудченко А.А. и др. Основы научных исследований: Учеб. пособие / А.А.Лудченко, Я.А.Лудченко, Т.А.Примак; Под ред. А.А.Лудченко. – К.: О-во «Знання», КОО, 2000. – 114 с.
10. Мороз І.В. Структура дипломних, кваліфікаційних робіт та вимоги до їх написання, оформлення і захисту. – К., 1997. – 56 с.
11. Основы научных исследований: Учеб. для техн. вузов / Под ред. В.И.Крутова, В.В.Попова. – М.: Высш. шк., 1989. – 400 с.
12. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підруч. для вищ. навч. закладів. – Х.: ХДАК, 1998. – 288 с.
13. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня: Метод. поради / Авт.-упоряд. Л.А.Пономаренко. – К.: Ред. «Бюл. ВАК України», 1999. – 80 с.

Додаток А

**Міністерство освіти і науки України
Ужгородський національний університет
Історичний факультет
Кафедра політології**

ІВАНОВ Владислав Володимирович

**ПЕРЕХІД ДО ДЕМОКРАТІЇ:
ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ
КОНЦЕПТУАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ
(НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА
КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ)**

КУРСОВА РОБОТА

**Науковий керівник:
канд. філос. наук
СЕРГІЙЧУК В.С.**

Ужгород – 2003

Додаток Б

ЗМІСТ

	стор.
Перелік умовних скорочень	3
Вступ	5
Розділ 1. Методологія дослідження переходу до демократії: дослідницькі напрямки та методи аналізу	12
1.1. Розробка моделей переходу до демократії в західній політичній науці	12
1.1.1. Модель К.Шмітта	13
1.2. Дослідження процесу демократизації в Україні	32
Розділ 2. Характеристика основних моделей переходу до демократії	33
2.1. — / — / —	33
2.2. — / — / —	48
Розділ 3. Особливості переходу до демократії в країнах Центральної та Східної Європи	60
3.1. — / — / —	63
3.2. — / — / —	70
Висновки	81
Список використаних джерел та літератури	86
Додатки	90

Додаток В

Приклади оформлення бібліографічного опису в списку джерел до кваліфікаційних робіт

1. Книга одного, двох або трьох авторів:
 - а) Вишняк О. Електоральна соціологія: історія, теорії, методи. – К.: Ін-т соціології НАНУ, 2000. – 310 с.
 - б) Джарол Б.Мангейм, Ричард К.Рич. Политология. Методы исследования: Пер. с англ. / Предисл. А.К.Соколова. – М.: Издательство «Весь мир», 1997. – 544 с.
 - в) Рогова Г.В., Рокитний Ф.М., Сахаров Д.В. Методика навчання іноземним мовам в середній школі. – К.: Патент, 1990. – 320 с.
2. Книга чотирьох авторів:

Восприятие и действие / А.В.Запорожец, Л.А.Венгер, В.П.Зинченко, А.Ф.Росул / Под ред. А.В.Запорожец. – М.: Просвещение, 1967. – 321 с.
3. П'ять та більше авторів:

Политическая жизнь общества / Белоусова В.Г., Винокур Г.И., Левин В.Ю., Малинка С.В., Мотрос С.А. – М.: Просвещение, 1983. – 450 с.
4. Багатотомні видання:
 - а) Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2 т. – М.: Педагогика, 1989. – Т.1. – 488 с.; Т.2. – 328 с.
 - б) История русской литературы: В 4 т. / АН СССР. Ин-т рус. лит.-ры. – М., 1982. – Т.3: Расцвет реализма. – 876 с.
 - в) Кант І. До вічного миру // Кант І. Твори: В 6 т. – К.: Вища школа, 1998. – Т.3. – С.48–63.
5. Збірки наукових праць:

Обчислювальна і прикладна математика: Зб. наук. пр. – К.: Либідь, 1993. – 98 с.
6. Словники:
 - а) Современная западная социология. Словарь. – М.: Политиздат, 1990. – 432 с.
 - б) Естественное право // Современная западная социология. Словарь. – М.: Политиздат, 1990. – С.98–100.

7. Енциклопедії:
Долматовский Ю.А. // Большая советская энциклопедия.
– М., 1998. – Т.30. – С.48.
8. Складові частини книги:
Пономаренко Л.А. Организующая система // Автоматизация технологических процессов. – М.: Наука, 1986. – С.48–59.
9. Журнали:
Хмелько В. Макросоціальні зміни в українському суспільстві за 10 років незалежності // Політична думка. – 2001. – №3. – С.33–50.
10. Газети:
Токарчик Н. Вибори-98 в Закарпатті: соціолого-політологічний аналіз // Новини Закарпаття. – 1998. – 8 травня.
11. Підручники, навчальні посібники:
Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. – К.: Либідь, 2002. – 576 с.
12. Довідники:
Абетка української політики: Довідник. Вип.5 / Авт.-упоряд.: М.Томенко (кер. кол.), Л.Бадешко, В.Гребельник та інші. – К.: Смолоскип, 2002. – 368 с.
13. Матеріали конференцій:
Розвиток демократії та демократична освіта в Україні: Матеріали II міжнародної наукової конференції (Одеса, 24–26 травня 2002 р.) / Укладач Л.Марголіна; Канад.-укр. проект «Демократична освіта». – К.: Ай Бі, 2003. – 729 с.
14. Автореферати дисертацій:
Поликарпов В.С. Философский анализ роли символов в научном познании: Автореф. дис. канд. филос. наук: 09.00.08 / Моск. гос. ун-т. – М., 1985. – 32 с.

Додаток Г

Перелік тем курсових, бакалаврських, дипломних, магістерських робіт зі спеціальності «Політологія»

ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ

1. Соціально-політичні погляди Лао-цзи.
2. Патріархальна теорія держави Конфуція.
3. Політична теорія Платона.
4. Політична теорія Аристотеля
5. Політико-правові погляди Ціцерона.
6. Політичні ідеї Аврелія Августина.
7. Вчення про державу, право й закони Фоми Аквінського.
8. Політична думка Київської Русі
9. Н. Макіавеллі – засновник світської політичної науки.
10. Політичні погляди Жана Бодена.
11. Політична теорія Г. Гроція
12. Д. Локк – родоначальник теоретичної системи класичного лібералізму.
13. Політична теорія Т. Гоббса
14. Політична теорія Б. Спінози.
15. Жан-Жак Руссо про народовладдя і пріоритет громадянського суспільства, “суспільний договір” і демократію.
16. Шарль Луї Монтеск’є про форми держави та поділ влади.
17. Українська політична думка козацько-гетьманської доби (друга половина XVII – кінець XVIII ст.).
18. Духовно-моральний підхід до політики у поглядах Г.С.Сковороди.
19. Політичні та правові вчення у США періоду боротьби за незалежність.
20. І. Кант про правову державу, етичні основи політики.
21. Г. Гегель про співвідношення громадянського суспільства, держави і права.
22. “Курс конституційної політики” Б. Констана.
23. Алексіс де Токвіль про демократію.

24. Ідеї демократизації політичних і правових інститутів держави у вченні І.Бентама.
25. Політичне вчення Джона-Стюарта Мілля.
26. Політичні погляди декабристів.
27. Державно-правова концепція П.Пестеля.
28. Державно-правова концепція М.Муравйова.
29. Політична теорія Б. Чичеріна.
30. Політична теорія П. Новгородцева.
31. Політичні ідеї членів Кирило-Мефодіївського братства.
32. М. Драгоманов – основоположник політичної науки в Україні.
33. Політичні погляди І. Франка.
34. Політичні погляди С. Подолинського.
35. Політичні погляди О.Терлецького.
36. Національно-самостійницька концепція М. Міхновського.
37. Історія української державності в працях М. Грушевського.
38. Національно-політична доктрина М. Грушевського.
39. В. Винниченко про державну організацію і відродження української нації.
40. Т. Мор і Т. Кампанелла – представники ранньоутопічного соціалізму.
41. Політичні погляди А.Сен-Сімона, Ш.Фур'є, Р.Оуена
42. Виникнення і основні етапи розвитку політичної доктрини марксизму.
43. Політичні погляди В.Липинського.
44. Політичні погляди С.Томашівського.
45. Політичні погляди В.Кучабського.
46. Політичні погляди Д.Донцова.
47. Політичні погляди С.Дністрянського.
48. Політичні погляди М.Сціборського.
49. Дж.С.Міллль про свободу, порядок і соціальний прогрес.
50. Вчення М. Вебера про ідеальні типи влади.
51. Теорія раціональної бюрократії в політичній концепції М. Вебера.
52. Теорія еліт: політичні погляди Г.Моски, В.Парето, Р.Міхельса.
53. М.Дюверже про політичні партії.
54. Дж.Сарторі про роль політичних партій в житті суспільства.

55. Ч. Мерріам і Г. Лассуелл – представники біхевіористського напрямку в дослідженнях політики.
56. Типологія та еволюція міжнародних відносин у політико-науковій спадщині Раймона Арона.
57. Теорія поліархії Р. Даля.
58. Ф. Ніцше та його вчення про “надлюдину”.
59. Політичні погляди А. Кам’ю.
60. Політичні погляди Е. Фромма.
61. Теорія інформаційного суспільства Е. Тоффлера.
62. Політичні погляди К. Поппера.
63. Д. Роулз та його теорія справедливості.
64. Ф. Фукуяма про “всесвітню ліберальну революцію”.
65. А. Дж. Тойнбі про цивілізаційний розвиток людства.
66. С. Хантінгтон та його теорія “зіткнення цивілізацій”.
67. Ф. Гаєк про шляхи обмеження урядової влади.
68. Суспільно-політичні погляди Е. Фромма
69. Суспільно-політичні погляди Г. Маркузе

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ПОЛІТИКИ

70. Політична наука в сучасній Україні: основні завдання, шляхи розвитку і перспективи.
71. Тоталітаризм як соціальний і політичний феномен.
72. Інститут президенства в сучасному світі.
73. Представницькі інститути влади: функції та прерогативи.
74. Концепція громадянського суспільства: ідейні витoki та основні віхи формування.
75. Формування громадянського суспільства в посттоталітарний період: проблеми і перспективи (на прикладі країн Центрально-Східної Європи).
76. Громадянське суспільство в Україні: проблеми і перспективи становлення.
77. Опозиція та її роль у політичному житті.
78. Порівняльний аналіз партійних систем в країнах СНД.
79. Політичні партії України: походження, ідейні орієнтації.
80. Групи тиску в українській політиці: структура, механізми діяльності, ефективність.
81. Неоконсерватизм: цінності, ідеї, політика.

82. Специфіка соціал-демократичної ідеології.
83. Політична культура як засіб легітимації і підвищення ефективності влади.
84. Політична соціалізація особи: сутність, фактори, механізми.
85. Політична модернізація.
86. Концепції політичного розвитку і транзитології.
87. Типологія політичних систем.
88. Організація державної влади в Україні.
89. Теорія правової держави.
90. Проблеми становлення правової держави і громадянського суспільства в Україні.
91. Еліта і бюрократія: український досвід.
92. Політичні рухи: суть і тенденції розвитку.
93. Воєнна політика держави: суть та структура.
94. Воєнна доктрина України: сучасний стан та перспективи розвитку.
95. Політичний тероризм і його різновиди.
96. Політичні режими та їх модернізація.
97. Партії в політичній системі перехідного суспільства : українська практика і світовий досвід.
98. Групи інтересу в сучасній теорії політики.
99. Партійна система суспільства : сутність та характеристика різновидів.
100. Партійна система в умовах суспільства, що трансформується (на прикладі країн Центрально-Східної Європи).
101. Український парламентаризм : проблеми становлення і розвитку (політологічний аналіз).
102. Доктрина розподілу влад : від теоретичної концепції до політико-конституційного принципу.
103. Регіональний фактор в політичному процесі в Україні.
104. Український консерватизм : історія і сучасність.
105. Теорія конфлікту : історико-політологічний аналіз.
106. Політичні партії : механізм інституціоналізації і структурної трансформації.
107. Світовий досвід самоврядування та перспектива його інституціонального втілення.
108. Політична наука: основні етапи становлення і розвитку.

СВІТОВИЙ ПРОЦЕС І ГЕОПОЛІТИКА

109. “Органічна школа” Фрідріха Ратцеля.
110. Рудольф Челлен та його геополітична концепція.
111. “Геополітична вісь історії” Хелфорда Макіндера.
112. Теорія “морської могутності” Альфреда Мехена.
113. Концепція “посібільзму” Відаля де ла Бланша.
114. Геополітична концепція Ніколаса Спайкмена.
115. Карл Хаусхофер – автор теорії “континентального блоку”.
116. Концепція “Середньої Європи” Фрідріха Науманна.
117. Течія атлантизму в сучасній геополітиці.
118. Течія мондіалізму в сучасних геополітичних школах.
119. Російська школа геополітики: від П. Савицького до О. Дугіна.
120. Євразійський рух в російській геополітиці: сторінки історії.
121. Неоевразійство в системі геополітичного знання.
122. Основні геополітичні вектори-орієнтири в політичній думці України першої половини ХІХ ст.
123. Геополітична думка в Україні другої половини ХІХ ст.
125. Геополітичні дослідження в Україні у 90-х роках ХХ ст.
126. Теоретичні дослідження геополітичних проблем в сучасній Україні.
127. Дослідження геополітичних аспектів національної безпеки сучасної України.
129. Україна в новому геополітичному просторі.
130. Зовнішня політика України: інтереси і пріоритети.
131. Відносини України з європейськими та євроатлантичними структурами.
132. Україна в контексті трансформації політичних систем у країнах Центральної і Східної Європи.
133. Балканська криза: геополітичний вимір.
134. Політична трансформація в Угорщині в контексті загальноєвропейської інтеграції на зламі тисячоліть.
135. Економічні інтереси і пріоритети України в Центральній і Східній Європі.
136. Місце США в системі геополітичних відносин.

137. Особливості геополітичного розвитку мусульманських держав.
138. Співвідношення світової економіки і світової політики.
139. Глобальні проблеми сучасності в світовій політиці.
140. Сучасні тенденції світової політики.
141. Міжнародні організації в системі владних відносин на світовій арені.
142. Нові тенденції в розвитку міжнародних відносин і світового політичного процесу.
143. Конфлікти в світовій політиці.
144. Міжнародні конфлікти і технологія їх вирішення.
145. Проблеми вирішення міжнародного конфлікту і безпеки наприкінці ХХ століття.
146. Причини і особливості війни як форми міжнародного конфлікту.

ПАРТІЇ ТА ВИБОРИ

147. Електоральна поведінка як соціокультурне явище: методологія аналізу.
148. Етапи формування виборчої системи України.
149. Участь осередків політичних партій Закарпатської області у парламентських виборах 1994, 1998 та 2002 рр.
150. Регіональні особливості парламентських виборів 2002 р. в Закарпатській області.
151. Електоральні округи Закарпатської області (2002 р.): соціально-економічні характеристики та географія партійного впливу.
152. Характеристика електоральних процесів у Закарпатській області 1994-2002 рр.
153. Порівняльний аналіз виборів до місцевих органів влади в Закарпатській області 1998-2002 рр.
154. Етапи становлення партійної системи України (1991 – 2002 рр.).
155. Діяльність осередків політичних партій в Закарпатській області 1991 – 2002 рр.
156. Влада і опозиція в Україні (1991 – 2002 рр.).

157.Порівняльний аналіз парламентських виборів в Україні 1998 і 2002 рр.

158.Порівняльний аналіз президентських виборів в Україні 1994 та 1999 рр.

ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ ДЕМОКРАТІЇ

159.Перехід до демократії: політологічний аналіз концептуальних моделей (на прикладі країн Центрально-Східної Європи).

160.Антична модель демократії, її сутність та основні характерні риси.

161.Становлення і розвиток демократії в США: від утворення перших поселенських колоній до прийняття американської конституції.

162.Теоретичне обґрунтування основних принципів демократії мислителями епохи Нового часу.

163.Історія і теорія демократії: від первіснообщинної моделі до емпіричних теорій демократії середини ХХ ст.

164.Елітарна теорія демократії.

165.Емпіричні моделі демократії: порівняльний аналіз.

166.Концепція “хвиль демократизації” С.Хантінгтона.

167.Теорія поліархії Р.Даля.

СТРУКТУРА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

168.Становлення і розвиток українського парламентаризму 1998 – 2002 рр.

169.Інститут президентства в Україні: становлення та перспективи розвитку.

170.Етапи становлення місцевого самоврядування в Україні.

171.Система розподілу влад в Україні: сучасний стан та перспективи реформування.

172.Обласна державна адміністрація в системі владних відносин: політологічний аналіз Закарпатської ОДА.

173.Регіональний фактор в політичному процесі України.

174. Феномен тоталітаризму: сутність, ідейні витоки, характеристика типових моделей.

175. Державний устрій України: конституційна модель та перспективи реформування.

176. Циркуляція політичної еліти в Закарпатській області (1991 – 2002 рр.).

177. Походження та характеристика сучасної української політичної еліти.

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ

178. Національно-культурні товариства Закарпаття: соціально-політичний та етнокультурний аспекти діяльності.

179. Етнокультурна самоідентифікація українців Закарпаття часів незалежності України.

180. Міграційні процеси на Закарпатті 90-х рр. XX ст.: етнодемографічний аспект.

181. Етносоціальне буття українців Закарпаття доби державної незалежності України.

182. Етносоціальне буття етнонаціональних меншин Закарпаття доби державної незалежності України.

183. Етнополітичні процеси на Закарпатті кінця 80-х – початку 90-х років XX століття.

184. Етнополітичні процеси на Закарпатті 90-х рр. XX ст.

185. Етнокультурне життя етнонаціональних меншин Закарпаття 90-х рр. XX ст.

186. Міжетнічна конфліктність на Закарпатті 90-х рр. XX ст.: внутрішні та зовнішні чинники.

187. Етнологічний та суспільно-політичний аспекти русинської проблеми на Закарпатті часів державної незалежності України.

188. Міжетнічні шлюби на Закарпатті: соціальний та етнологічний аспекти.

189. Етнополітичні пріоритети в діяльності обласних осередків політичних партій України.

190. Етнополітичні пріоритети в діяльності обласних громадських організацій Закарпатської області (90-ті рр. XX ст.).

191.Динаміка духовно-релігійних запитів українців та етнонаціональних меншин Закарпаття доби державної незалежності України.

192.Гендерні стереотипи українців та етнонаціональних меншин краю: загальне та особливе.

193.Особливості соціально-політичної та культурної адаптації закарпатоукраїнських емігрантів в країнах (Америци, Західної Європи, країнах СНД, Прибалтики, Російської Федерації).

194.Українська діаспора в країнах Центральної та Південно-Східної Європи – Словаччині, Румунії, Угорщині, Польщі, Югославії.

195.Етнічний фактор на Закарпатті в контексті загальноукраїнських політичних процесів.

196.Історіографія проблеми міжетнічних стосунків (відносин) на Закарпатті 90-х рр. ХХ ст.

197.Етнодемографічні дослідження населення Закарпаття 90-х рр. ХХ ст.: історіографічний аспект.

ПОРІВНЯЛЬНА ПОЛІТОЛОГІЯ

198.Порівняльний аналіз моделей тоталітаризму (на прикладі італійського, нацистського та сталінського тоталітарних режимів).

199.Військові режими др.п. ХХ ст.

200.Ліберальна демократія: еволюція та виміри.

201.Демократичний транзит країн Центральної та Південно-Східної Європи (кінець 80-х – початок 90-х років).

202.Перехід до демократії в Україні: специфіка і особливості.

203.Типологічні ознаки сучасної політичної системи України.

204.Еволюція та трансформація політичних партій європейських держав др.п. ХХ ст.

205.Лобізм та корупція (порівняльне дослідження на прикладі США, Франції, Росії, України).

206.Електоральна інженерія Російської Федерації та України (компаративний аспект).

207.Політична модернізація українського суспільства у контексті сучасних цивілізаційних процесів.

208.Регіональні відмінності політичної культури в Україні.

ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

209. Дослідження теоретичних проблем міжнародних відносин в Україні (1991-2002 рр.).
210. Дослідження теоретичних проблем міжнародних відносин в Російській Федерації (1991-2002 рр.).
211. Сучасні тенденції теоретичного обґрунтування міжнародних відносин у США (90-і роки ХХ століття – початок ХХІ століття).
212. Західні вчені-міжнародники про роль держави у міжнародних відносинах.
213. Аналіз ролі транснаціональних корпорацій у міжнародних відносинах.
214. Аналіз теоретичної дискусії про зміст та доцільність використання поняття “національний інтерес”.
215. Поняття “безпека” та основні підходи до її вивчення.
216. Теорія “залежності” та “периферизації” країн третього світу.
217. Формування нових концепцій безпеки на зламі ХХ і ХХІ століть.
218. Зміст і складові процесу глобалізації.

ТЕХНОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

219. Основні підходи до розуміння сутності політичного розвитку.
220. Політичний розвиток і демократія.
221. Порівняння політичної системи України та інших країн Центральної і Східної Європи.
222. Відмінності у процесах трансформації політичних режимів у країнах Центральної Європи та їх причини.
223. Способи впливу груп тиску на прийняття політичних рішень у країнах розвинутої демократії.
224. Становлення інституту лобювання у країнах Центральної та Східної Європи.
225. Технології зв'язків із громадськістю політичних партій України.
226. Специфічні риси проведення виборчих кампаній в Україні.

227. Основні форми політичної реклами у виборчих кампаніях України.

228. Методи використання масових політичних комунікацій в Україні.

ФІЛОСОФІЯ ПОЛІТИКИ

229. Характерні риси розвитку політичної філософії у першій половині ХХ століття.

230. Причини та наслідки кризи політичної філософії в другій половині ХХ століття.

231. Становлення політичної антропології як вчення про “людину політичну”.

232. Еволюція поняття “влада” у політико-філософській думці.

233. Діалектика понять “свобода” та “рівність”.

234. Сучасні концепції громадянського суспільства.

235. Основні концепції співвідношення між світом моральності та світом політичного.

СУЧАСНА ЗАРУБІЖНА ПОЛІТОЛОГІЯ

236. Роль «Чикагської школи» в становленні предмету та методології політичної науки.

237. Біхевіоризм як методологічний підхід у політичній науці.

238. Основні школи сучасної американської політології.

239. Основні положення “нового інституціоналізму” як методологічного підходу в політичній науці.

240. Раціоналізм в політиці. Основні положення концепції раціонального вибору.

241. Феміністичний підхід у сучасній політичній теорії.

ПОЛІТИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА ТА РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ

242. Аналіз основних концепцій регіоналізму.

243. Становлення регіональної політики у країнах Європи: вплив кейнсіанської та неокласичної теорій розвитку економіки.

244.Сучасні моделі реалізації регіональної політики у країнах Західної Європи.

245.Еволюція та сучасний стан регіональної політики Європейського Союзу.

246.Сучасна регіональна політика у країнах Центральної Європи.

247.Регіональна політика в Україні.

248.Сучасні підходи до програмування регіонального розвитку.

249.Сучасні теорії місцевого економічного розвитку.

250.Досвід розвитку транскордонного і міжрегіонального співробітництва у країнах Європи.

251.Український досвід єврорегіональної співпраці.

Додаток Д

Зразок написання вступу

Тема роботи: **Становлення українського парламентаризму в умовах суспільства, що трансформується**

Становлення основ демократичної, правової, соціальної держави – конституційний принцип державотворчого процесу в Україні. Проте на шляху його втілення необхідно подолати значні труднощі та бар'єри, що гальмують просування нашого суспільства вперед. Серед чинників, які ускладнюють цей процес – незбалансованість елементів політичної системи, суперечності та конфлікти, що періодично загострюються між гілками влади та політичними інститутами. Одну з головних ролей у непростих відносинах між органами державної влади відіграє Верховна Рада – парламент України. Конфліктність і перманентний стан напруги між виконавчою та законодавчою гілками влади зумовлені низкою об'єктивних і суб'єктивних причин, серед яких: неструктурованість суспільних інтересів за політичними ознаками, брак сталого виборчого законодавства, недовершеність судово-правової та адміністративної реформ тощо. Усе це свідчить про те, що не лише окремі елементи, а й уся політична система країни потребує вдосконалення через науково обґрунтовану концепцію її реформування.

Мета політичної реформи – досягнення збалансованості у функціонуванні всіх гілок влади в режимі солідарної відповідальності, чіткого визначення їх компетенцій і повноважень, розмежування функцій. Це дасть змогу подолати безплідне й руйнівне протистояння між ними, що гальмує розв'язання наболілих не лише політичних, а й економічних, соціальних і гуманітарних проблем. Нині ці явища та процеси, безперечно, усвідомлюються, аналізуються науковцями, які пропонують рецепти та засоби виходу з кризи. Проте багатьом дослідженням, зокрема політологічного напрямку, ще бракує всебічного та системного аналізу політичних інституцій, що несуть головну – політичну, правову та моральну

відповідальність за стан справ у країні. Саме «інституційний» підхід, на наш погляд, може виявити як переваги, так і недоліки у функціонуванні політичної системи та її розвитку, стати основою для вироблення практичних рекомендацій з удосконалення владних відносин через їх реформування.

Актуальність теми дослідження. З огляду на те, що в епіцентрі політичного протистояння перебуває Верховна Рада, виникає об'єктивна потреба системного аналізу самого інституту парламентаризму як єдиного органу законодавчої влади. Оцінка парламенту суспільною думкою засвідчує його порівняно невисокий рейтинг довіри та громадського авторитету. Проте без парламентаризму немає демократії, отже, якщо ми будемо демократичну систему влади, то серцевиною її має стати цивілізований парламентаризм.

Проблеми функціонування та розвитку вітчизняного парламентаризму глибоко пов'язані з його історичним підґрунтям. Маючи досить давню і тривалу передісторію становлення, сучасний український парламентаризм має спиратися на відповідні політичні традиції та культуру. Однак ці якості набуваються завдяки глибокому вивченню відповідних явищ, процесів і тенденцій, що актуалізує дослідження парламентаризму як з історико-політологічного, так і з теоретико-методологічного боку. Лише в такий спосіб можна усвідомити важливість цієї інституції для української політичної дійсності та запропонувати шляхи вдосконалення системи парламентаризму на вітчизняному ґрунті.

Інститут парламентаризму відзначається багатогранністю, і тому виступає об'єктом наукового пізнання різних галузей суспільних наук. Він традиційно вивчається представниками юридичної галузі, котрі розглядають парламентаризм як законодавчу гілку влади та її функції. Останнім часом парламентаризм стає предметом вивчення і представниками історичної науки, які досліджують генетичні та національно-культурні аспекти цього явища, закономірності його появи та розвитку. Соціологи розглядають парламентаризм насамперед з погляду електоральної поведінки виборців та участі партій у виборчому процесі. У цьому переліку, безперечно, одне з провідних місць має належати політичній науці, котра вивчає

парламентаризм як елемент політичної системи, форму державного правління та характеристики політичного режиму влади. Проте він ще не став предметом політологічного аналізу як своєрідний політичний інститут, що перебуває в системі відносин органів державної влади. А, як показує вітчизняний досвід, це особливо важливо для країн з перехідним типом розвитку, тобто тих, які здійснюють політичну модернізацію суспільства й держави. Крім того, є підстави вважати, що «інституційна» політологія як напрямок в Україні поки що перебуває у зародковому стані. Можна впевнено констатувати, що у нас ще немає «політології парламентаризму», котра б вивчала це явище системно, функціонально й прогностично. Одна з причин цього – тривала відсутність в українській політичній традиції розуміння та вивчення влади за принципом її поділу, що вимагає якраз інституційного підходу, коли кожна з гілок влади розглядається як елемент цілісної системи. Саме цими обставинами диктується необхідність запровадження, як окремого, напрямку політологічних досліджень, який умовно можна назвати парламентаризмознавством.

Ступінь опрацьованості теми. При підготовці дослідження нами було опрацьовано широке коло джерел і наукової літератури з даної тематики, завдяки чому вдалося сформулювати уявлення про історичні передумови, соціальні та цивілізаційні чинники, які сприяли появі парламентаризму, дослідити політико-правові засади його конституювання.

Торкаючись витоків парламентаризму на рівні ідей та уявлень про форми правління, автор спирався на праці античних мислителів – Платона, Аристотеля, Цицерона. Розглядаючи демократію як різновид політичної влади та форми правління, вони торкалися різних аспектів політичного представництва, що насамперед привертає увагу дослідника цього інституту.

Серед політичних ідей доби середньовіччя значний інтерес становлять роздуми Фоми Аквінського. І хоча він мислив здебільшого категоріями теології, аніж політології чи державознавства, проте його ідеї цікаві під кутом зору методології аналізу, де застосовуються методи зіставлення та порівняльного аналізу, котрі є характерними для політичної науки.

У добу Ренесансу політична думка демонструє прагнення впливати на перебіг політичних процесів. Зокрема корисними є погляди Н.Макіавеллі, і хоча цей мислитель був прихильником сильної одноосібної влади, його аналіз багато в чому є повчальним і для розуміння представницької влади. Власне, увесь цей період можна віднести до теоретичних передумов появи доктрин зрілого парламентаризму, котрі з'являються дещо пізніше. Нова доба позначена іменами Гроція, Гоббса, Локка, Монтеск'є, Руссо, Берка, Канта, Гегеля, Адамса, Гамільтона, Джеферсона, Константа, Медісона, де Токвілля та інших діячів і мислителів доби Просвітництва, буржуазних революцій та національно-визвольних рухів. У працях згаданих мислителів знаходимо розроблення та обґрунтування системи поділу влади, механізму стримувань і противаг, представницької демократії та народного суверенітету тощо, які становлять основу парламентаризму як політичної доктрини і практики.

Специфіка української державності відбилася й на характері політичного мислення в різні періоди її розвитку. Починаючи з традицій козацького конституціоналізму, ідейно-політичною вершиною якого стала Конституція Пилипа Орлика, і продовжуючи конституційними проектами кирило-мефодіївців та їх спадкоємців, можна простежити позитивне сприйняття з боку вітчизняних політичних діячів і мислителів ідеї парламентаризму. Останню вони розглядали насамперед під кутом зору принципу народоправства, що мав глибоке національне коріння. У подальшому ця лінія була продовжена в політичній творчості та діяльності Драгоманова, Франка, Грушевського, Міхновського, Лашенка, Дністрянського та цілої плеяди українських діячів початку ХХ століття.

Аналіз вітчизняної суспільно-політичної думки показав, що парламентаризм тут розглядається насамперед як принцип, в якому адекватно втілюється ідея народного та національного суверенітету і представництва.

Специфіка радянського періоду політичної історії в аспекті ідей парламентаризму полягала в тому, що тут ідеологічні настанови стояли на заваді зацікавленого й неупередженого дослідження цього інституту «буржуазної демократії». Тому не випадково, що традиційні теорії парламентаризму, в основі

яких бачимо насамперед концепцію поділу влади, серед радянських науковців не знаходили належної уваги. Парламент розглядався переважно як інструмент класового панування, і лише у цьому сенсі він перебував у фокусі теоретичної та ідеологічної критики. Певною мірою традиції вітчизняної школи парламентаризму знайшли своє продовження серед науковців української діаспори, де особливо високо цінувався досвід Центральної Ради та УНР загалом як символ державної самостійності, що прагнула втілити на практиці теоретичні принципи парламентської демократії.

Відродження наукового підходу до вивчення історії та особливостей діяльності парламентських установ в Україні розпочинається наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ ст. Причиною поживлення зацікавленості при цьому слугувало те, що Верховна Рада України, поступово трансформувавшись із радянського органу державної влади в парламентську установу, стала реальним важелем національно-демократичного відродження та державотворення. Водночас запровадження інституту президентства поставило на порядок денний проблему форми державного правління. Це вимагало наукових обґрунтувань та осмислення міжнародного досвіду. Політологічні аспекти діяльності парламенту в системі функціонування гілок влади досліджуються вітчизняними політологами В.Андрущенком, В.Бабкіним, О.Бабкіною, А.Білоусом, Д.Видріним, О.Гаранем, Ф.Кирилюком, В.Кременем, Л.Кривенко, А.Кудряченком, І.Курасом, В.Литвином, А.Макаровим, О.Мироненком, М.Михальченком, А.Пойченком, В.Рибалом, М.Рибачуком, Ф.Рудичем, В.Рум'янцевим, В.Смолієм, С.Телешуном, Є.Тихоною, О.Федоренком, П.Шляхтуном та іншими дослідниками.

Увагу привертає також проблематика історичної еволюції парламентаризму, порівняльний аналіз світового та вітчизняного досвіду, різноманітні аспекти діяльності сучасних парламентських установ. Цим питанням присвячені праці В.Бебика, А.Георгіци, Л.Горьового, Ю.Древаля, В.Журавського, О.Копиленка, П.Кислого, С.Светової, М.Томенка, В.Трипольського, С.Рябова, Ю.Ющика та ін. Крім політологів, значну увагу різним аспектам українського парламентаризму приділяють

представники юридичної науки. Пріоритетом їхніх досліджень є проблема взаємодії гілок влади, втілення конституційних норм народовладдя, оптимізація законодавчого процесу, етико-правові аспекти депутатської діяльності тощо. Цей спектр проблем відбито в працях О.Бандурки, В.Борденюка, Н.Грушанської, В.Денисова, Г.Журавльової, А.Зайця, В.Копейчикова, Н.Нижник, В.Опришка, В.Погорілка, О.Скакун, Ю.Тодики, М.Цвіка, В.Шаповала, Ю.Шемшученка та ін.

У російській науковій літературі проблема парламентаризму висвітлюється в працях С.Алексєєва, М.Баглая, Л.Ентіна, С.Єгорова, А.Керімова, І.Котелевської, М.Крутоголового, М.Мішина, О.Рум'янцева, І.Степанова, В.Туманова, В.Чиркіна та інших фахівців з теорії конституційного та державного права, політологів.

Огляд і класифікаційний аналіз робіт з теми дослідження дає змогу дійти висновку, що на сьогодні вітчизняними та зарубіжними вченими накопичено значний фактичний матеріал, проведено його узагальнення з окремих аспектів проблеми тощо. Проте в літературі з нашої тематики переважають правничі й історико-політологічні підходи. Водночас вітчизняній політичній науці бракує праць, які б детально висвітлювали комплекс проблем становлення, функціонування і розвитку парламентаризму в політичній системі незалежної України, які враховували б при аналізі такі характеристики, як рівень парламентської культури й депутатської етики, аналізували проблему в контексті політичного реформування суспільства.

Результати вивчення джерельної бази досліджень та наявність реальних проблем нинішнього парламентаризму в Україні обумовили можливість визначення головної мети дослідження – розроблення теоретичних і методологічних проблем аналізу українського парламентаризму як політичного інституту в умовах політичної реформи та модернізації суспільства.

Визначена мета зумовила постановку та розв'язання таких дослідницьких завдань:

– проаналізувати теоретико-методологічні засади дослідження парламентаризму;

- визначити чинники становлення парламентаризму як політичного інституту;
- здійснити теоретичну реконструкцію історичних передумов появи парламентаризму в Україні;
- з огляду на принцип поділу влади, визначити політико-правовий статус вітчизняного парламенту в політичній системі країни;
- проаналізувати обсяг компетенції, повноваження та функції, що їх здійснює Верховна Рада України;
- з'ясувати головні напрями здійснення парламентської реформи як частини політичної реформи суспільства;
- розкрити зміст поняття «парламентська культура» як чинника авторитету парламентського інституту влади;
- запропонувати шляхи оптимізації взаємодії законодавчої та виконавчої гілок влади на завершальному етапі перехідного періоду.

Об'єкт дослідження – парламентаризм як політичний інститут, що формується шляхом демократичних виборчих систем і функціонує на засадах представництва суспільно-політичних інтересів, поділу влади та механізму стримувань і противаг.

Предмет дослідження – історичні передумови становлення вітчизняного парламентаризму та його статус в умовах перехідного періоду й реформування політичної системи в Україні.

Теоретико-методологічні засади дослідження. Автор виходив із необхідності застосування широкого спектру як філософських, історичних, так і правових, соціологічних та політологічних методів, принципів і підходів щодо предмета дослідження. Провідне місце серед них посідають принципи розвитку, конфліктології, системний підхід, структурно-функціональний і порівняльний аналіз. Крім цього, автор послуговувався методами емпіричного узагальнення, зіставлення, аналогії та екстраполяції. Загальнотеоретичною основою політологічного аналізу парламентаризму є соціальна філософія, що вивчає політику як цілісний феномен, визначає сенс політологічних концепцій і доктрин, намагається дати відповідь

на питання щодо мети, цілей і засобів їх реалізації у глобальному й національному масштабах.

Серед загальнонаукових методологічних засад особливу увагу автор приділяє принципам науково-світоглядного та ідейного плюралізму, поєднанню ретроспективного та прогностичного підходів. Комплексне використання зазначених методів дало можливість усебічно розглянути передумови появи й сучасний стан вітчизняного парламентаризму і в такий спосіб одержати найвірогідніші наукові результати дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота висвітлює результати наукових досліджень автора, отриманих ним у межах навчальних програм кафедри політології та права Черкаського державного університету ім. Б.Хмельницького та навчальних планів з історії політичних і правових учень, що виконуються кафедрою.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що з позицій теорії політології вперше здійснено наукове узагальнення становлення, функціонування й розвитку вітчизняного парламентаризму в контексті політичної реформи суспільства та його політичних інститутів. У межах здійсненого дослідження автор одержав результати, які мають наукову новизну:

– встановлено, що парламентаризм як політичний інститут характеризується сукупністю сталих ознак, а саме: конституюванням корпоративних інтересів, що носять політичний зміст; структурами громадянського суспільства; системою виборчих прав; принципом верховенства права; наявністю системи поділу влади та механізмів стримувань і противаг; регулярністю роботи парламентарів на постійних засадах; депутатським мандатом, імунітетом та іншими привілеями;

– з'ясовано, що хоч на українському ґрунті парламентаризм має тривалу традицію становлення й розвитку, спочатку у вигляді різноманітних форм станового представництва, таких як віче, боярські ради, сейми та козацькі ради, проте вважати їх парламентами у власному розумінні цього слова немає підстав, оскільки їх місце та роль на різних етапах політичної історії не збігається з системними характеристиками парламенту як такого;

– доведено, що український парламентаризм на власній основі вперше конститується лише в період трансформації системи радянської влади у постійно діючий орган законодавчої та представницької влади, що пройшов три етапи: парламентської республіки (1990–1992 рр.), парламентсько-президентської (1993–1996 рр.), президентсько-парламентської республіки з 1996 р., що триває і на сьогодні;

– встановлено, що на сучасному етапі державотворення політико-правовий статус Верховної Ради України потребує корегування та уточнення її компетенції, функцій і повноважень, що має стати наслідком здійснення політичної реформи в країні та внесення змін до Конституції України;

– показано, що серед парламентських функцій, які є джерелом конфліктних відносин між гілками влади в Українській державі, є контрольна функція;

– обґрунтовано, що парламентська реформа, як частина політичної реформи, своїм першочерговим завданням має розв'язання проблеми оптимізації внутрішньої структури законодавчого органу за принципом: «відповідальна більшість – опозиційна меншість», що дасть можливість ефективніше взаємодіяти та контролювати виконавчу гілку влади в особі уряду;

– показано, що одним із джерел зростання довіри населення до вітчизняного парламенту та зміцнення його авторитету є парламентська культура, зокрема етика народного депутата;

– визначено, що чинником консолідації діяльності гілок влади в державі є подальша політична структуризація суспільства через підвищення державотворчої ролі політичних партій як суб'єктів формування політичної еліти та їх відповідальності за долю країни.

Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні та розширенні знань про особливості становлення й розвитку українського парламентаризму на різних етапах вітчизняної політичної історії та його місце і роль в умовах системної трансформації суспільства.

Практичне значення роботи полягає в тому, що сформульовані в ній висновки, положення та рекомендації

безпосередньо стосуються реальних проблем суспільно-політичного життя нашої держави, сутність яких полягає в реформуванні політичної системи на засадах поділу влади та у зміцненні демократичних засад її здійснення. Це дасть можливість оптимізувати відносини між гілками влади на принципах паритетності, координації, взаємного контролю та солідарної відповідальності.

Матеріали дослідження можуть бути використані при аналізі політичної та парламентської реформ в Україні, науково-дослідній роботі та при підготовці нормативних і факультативних (модульних) курсів і спецкурсів з парламентаризму, а також при написанні підручників і методичних посібників з політології.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були обговорені на засіданні відділу теоретичних і прикладних проблем політології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, а також на засіданні кафедри політології та права Черкаського державного університету ім. Б.Хмельницького. Окремі положення роботи доповідались на всеукраїнських наукових конференціях – «Всеукраїнські Єфремовські читання» (Черкаси, 1996), «Українська національна ідея та процес державотворення в Україні» (Львів, 1998).

Публікації. Результати досліджень опубліковані у 8-ми наукових статтях, з них 3 – у фахових виданнях з політичних наук, 2 – у збірниках наукових конференцій, 3 – у наукових виданнях.

Структура роботи визначається метою та завданням дослідження. Виконана робота містить вступ, 2 розділи, кожен з яких має по 3 підрозділи, загальних висновків, списку літератури з 214 найменувань і налічує 191 сторінку основного тексту, всього 202 сторінки.

Додаток Ж

Засоби текстового зв'язку в науковій праці

Мовленнєва функція	Мовні засоби
1	2
Послідовність викладу	по-перше, по-друге, по-третє з одного боку, з іншого боку насамперед, наостанку передусім почнемо з того, що... спочатку також тепер далі водночас після того як... нарешті на закінчення
Ступінь вірогідності повідомлення	очевидно безумовно без сумніву безперечно напевне певно певна річ звичайно (як) відомо мабуть
Послідовність у часі	спочатку, потім, тепер насамперед перш ніж після того як... одночасно наприкінці

1	2
Причина і наслідок, умова і наслідок	якщо..., то оскільки тому (а) відтак позаяк таким чином внаслідок завдяки тому, що... у зв'язку з тим, що... через те, що... в результаті це пов'язано з... отже зважаючи на те, що... з огляду на те, що... з огляду на викладене вище зважаючи на викладене вище це спричиняється тим, що... це залежить від того, що...
Зіставлення, протиставлення	так само, як і... як..., так і (а) проте але навпаки в той самий час однак втім
Доповнення, уточнення	водночас зокрема крім того щоправда наприклад як-от цебто разом з тим точніше зауважмо

1	2
Узагальнення, висновок	Отже Таким чином Відтак Узагальнюючи сказане... З розглянутого можна зробити такі висновки... Зважаючи на викладене вище... Звідси... Звідси висновок... Підсумовуючи...
Ілюстрація до сказаного	наприклад так проілюструємо це на... кілька прикладів опишемо кілька випадків, коли...
Перехід до нової думки	Розгляньмо... Перейдемо до... Ще одне:

Додаток 3

Мовні засоби, які використовуються при цитуванні та переказі використаних джерел

Цитування	Переказ
К. писав / пише: «...»	К. вважав / стверджував, що...
Як пише / писав К.: «...»	К. гадав, що...
Як твердив ще К.: «...»	К. стверджував, що...
Як підкреслює К.: «...»	К. вказує на...
Згідно з К.: «...»	Автор наголошує на...
Згідно з уявленнями К.: «...»	К. виділяє / зазначає / гадає /
За словами К.: «...»	підкреслює / пропонує /
На думку К.: «...»	рекомендує / розрізняє /
К. гадає, що «...»	стверджує / вважає, що...
Як справедливо зазначив К.: «...»	За К., ...
К. вважає, що в цьому віці «...»	За словами К., ...
К. зазначав з цього приводу,	На думку К., ...
що «...»	З точки зору К., ...
К. так характеризує ... : «...»	Згідно з К. / концепцією
«..., – зазначає К., – ...»	авторів, ...
«..., – читаємо у К., – ...»	К. вбачає головну причину ...
«..., – резюмує К., – ...»	в ...
Як не згадати слова К.: «...»	К. дійшов висновку, що...
Можна навести такі слова	У цій статті автор доходить
видатного педагога: «...»	висновку, що...
У К. знаходимо таку цитату: «...»	Якщо йти за К., то...
Причину такої ситуації К.	К. зазначав / зазначає з цього
бачить у тому, що «...»	приводу, що ...
К., проте, відстоює іншу точку	К. У своїй книзі «...» зазначає,
зору, згідно з якою «...»	що ...

Додаток К

Електронні інформаційні ресурси

Американські джерела:

1. www.gallup.com/index.html – The Gallup Organization World Wide Web Server. Інститут Геллопа, заснований в США в 1930 р. для дослідження суспільної думки, сьогодні є міжнародною організацією. Сайт дозволяє здійснювати пошук в архівах Gallup Newsletter Archives інформації про минулі опитування з проблем політики, а також одержувати деякі дані поточних опитувань.
2. www.lib.uconn.edu/RoperCenter/ – Roper Center for Public Opinion Research. Центр дослідження суспільної думки, заснований Elmo Roper, сучасником G.Gallup. Функціонує при Університеті Коннектикут. Сайт є потужної інформаційно-пошуковою системою Центра.
3. www.prognet.com/content/abc.html – ABC News Reports. Текстові файли і звукові записи новин з коментарями. Програмне забезпечення для відтворення записів може бути встановлено на комп'ютер користувача.
4. www.politicalindex.com/ – The National Political Index. Показчик до національної політики містить інформацію про 32 способи доступу до уряду, включаючи контакти з виборними особами федерального рівня, службовцями рівня штатів і нижче, створення ініціатив і проведення референдумів в окремих штатах, моніторинг законодавчої діяльності в Конгресі.
5. www.webcom.com/cvf/ – California Voter Foundation. Призначення Фонду California Voter – сприяти більшій інформованості і активності виборців в штаті Каліфорнія. Сайт містить докладну інформацію про кандидатів і їх виборчі кампанії.
6. www.vote-smart.org – Project Vote Smart. Незалежна некомерційна інформаційна система, створена колишніми президентами США Фордом і Картером. Містить електоральну статистику, дані про фінансування компаній, інформацію про кандидатів та інші різноманітні відомості.

7. www.democrats.org/ – Democratic National Committee. Домашня сторінка Національного комітету Демократичної партії США з інформацією про структуру, платформу і діяльність партії, з її статутом.
8. www.rnc.org/ – Republican National Committee. Домашня сторінка Національного комітету Республіканської партії США з інформацією про структуру, платформу і діяльність партії, з її статутом.
9. www.camelect.com/ – Campaigns & Elections Online. Сайт журналу «Виборчі кампанії і вибори» (Campaigns & Elections), містить повідомлення про поточні виборчі кампанії, їх стратегію, методи, результати та ін.
10. cnn.com/allpolitics/ – Allpolitics. Сайт підтримується сумісно Time і CNN і містить інформацію про проблеми, опитування суспільної думки, вибори, Конгрес США, а також багато іншої різноманітної інформації про політичне життя США.
11. www.law.uoknor.edu/ushist.html – Presidential Address. Сторінка підтримується Центром права Університету Оклахоми. Тут можна знайти звернення президентів США, починаючи з Дж. Вашингтона, і їх промови при інавгурації.
12. www.fedworld.gov/ – Fedworld. Сайт підтримується National Technical Information Service (Department of Commerce). Він містить онлайн-інформацію про уряд США і дозволяє «знайти, замовити і одержати урядову інформацію». Є також реферати звітів уряду (всіх його агентств) і інформація про вакансії в федеральній адміністрації. Сайт має посилання до home pages департаментів – Казначейство, Федеральна енергетична комісія та ін., а також доступ до неамериканських ресурсів ЗМІ (the World-News Connection).

Російський інтернет:

Анотації інформаційних ресурсів «Російського інтернета» знаходяться на сервері Російського суспільного центру інтернет-технологій <http://www.au.ru/>

13. <http://gosorgan.amursk.ru/> – Все про владу на WWW/
14. <http://www.gov.ru/> – Органи державної влади Російської Федерації.
15. <http://www.fci.ru/> – Центральна виборча комісія.

16. <http://www.internews.ru/cip/duma/preface.html> – «Законодавчий процес в Росії: громадяни і влада».
17. <http://www.cityline.ru/politica/> – Політика.
18. <http://www.fe.msk.ru/win/elect/welcome.html> – Вибори 95.
19. <http://www.ifes.ru/> – Міжнародний фонд виборчих систем.
20. <http://www.nns.ru/structura/group.html> – Групи впливу.
21. <http://www.vicom.ru/~leonidus> – Політика, народ, цивілізація.
22. <http://www.wciom.ru/> – ВЦИОМ.
23. <http://www.univer.omsk.su/МЕР> – моделювання соціальних і етнічних процесів.
24. <http://www.romir.ru/> – РОМИР.
25. <http://scd.plus.centro.ru/> – «Соціокультурна методологія аналізу російського суспільства».
26. <http://www.nns.ru/elects/president/issled.html> – Соціологічні дослідження виборів.
27. <http://lucy.ukc.as.uk/csacpub/russian/contents.html> – Збірник статей «Transitional agendas».
28. <http://www.fom.ru> – Фонд «Суспільна думка». Інформація і дані досліджень Фонду.
29. <http://www.indepsocres.spb.ru/> – Центр незалежних соціологічних досліджень.
30. <http://www.ancentr.ru/> – Центр політичної кон'юнктури Росії.
31. <http://www.opinio.msu.ru/> – Центр соціологічних досліджень МДУ.
32. <http://www.exin.ru/> – Експертний інститут.
33. <http://robust-east.net/igpi/> – Інститут гуманітарно-політичних досліджень.
34. <http://www.online.ru/sp/pir/> – Центр політичних досліджень в Росії (ППР-центр).

Український інтернет:

35. fatherland.freesevers.com – Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина».
36. <http://www.kpu.kiev.ua/> – Комуністична партія України.
37. www.nru.org.ua – Народний Рух України.
38. ndp.org.ua – Народно-демократична партія.
39. <http://greenparty.org.ua> – Партія Зелених України.
40. www.partyofregions.org.ua – Партія регіонів.

41. www.reformy.org – Партія «Реформи і порядок».
42. trud.org.ua – політична партія «Трудова Україна».
43. www.sdpuo.org.ua – Соціал-демократична партія України (об'єднана).
44. <http://www.socinfo.kiev.ua> – Соціалістична партія України.
45. <http://www.rukh-unr.org> – Українська Народна партія (РУХ (Український Народний Рух)).
46. <http://sobor.org.ua/> – Українська Республіканська партія «Собор».
47. www.minjust.gov.ua – Мінюст України.
48. www.rada.gov.ua – Верховна Рада України.
49. www.kmu.gov.ua – КМУ.
50. www.kuchma.gov.ua – Президент.
51. www.ukrstat.gov.ua – Статистика.
52. www.cvk.gov.ua – Центральна виборча комісія.
53. www.vybyory.org.ua – Інформ.

Додаток Л

Джерела фінансування досліджень

IREX – Рада по міжнародних дослідженнях і обмінах
<http://www.irex.ru/>

Довготривалі дослідницькі гранти
<http://www.friends-partners.org/fp/friends/sefrch.html>

Інститут «Відкрите суспільство»
<http://www.lip.net/>

«Джерела фінансування»
<http://cci.glasnet.ru/funds>

Міжнародний науковий фонд
<http://www.osi.ru/>

Пошук джерел фінансування
<http://www.sci.urc.ac.ru/grants/foundations/>

Фонд дослідження і розвитку суспільства
<http://www.crdf.inter.net/>

Фонди грантової підтримки
http://www.istina.ru/r_grnt_f.htm

«Підтримка суспільних ініціатив»
<http://www.internews.ru/cip/>

Центр сприяння громадянським ініціативам
<http://www.sarexpo.ru/csgi/>

Academy for Educational development (AED)
<http://aed.org/>

Konrad Adenauer Stiftung (Konrad Adenauer Foundation)
<http://www.kas.de>

Agency for International Development (USAID)

<http://www.info.usaid.gov>

Education and Training

http://www.info.usaid.gov/educ_training/

The American Association for the Advancement of Science's (AAAS)
Program on Europe and Central Asia

<http://www.aaas.org/international/eca/s2s.shtml>

The American Association for the Advancement of Slavic Studies
(AAASS)

<http://www.acls.org/aaass.htm>

American Councils for International Education

<http://www.actr.ru>

The Belfer Center for Science and International Affairs

<http://environment.harvard.edu/GEA>

The British Council (Московське представництво)

<http://www.britishcouncil.ru>

British Embassy

<http://www.britemb.msk.ru>

Canadian International Development Agency (CIDA)

<http://www.acdi-cida.gc.ca/europe-e.htm>

The Association of Canadian Community Colleges (ACCC)

<http://ptp.accc.ca/>

Carnegi Endowment for International Peace

Carnegi Moscow Center

<http://www.carnegi.ru/>

Center of Civil Society International

<http://solar.rtd.utk.edu/~ccsi/ccsihome.html>

The Central European University (CEU). Soros Foundation
<http://www.ctu.hu>

The Center for Russian and East European Studies (CREES)
crees@umich.edu
Charity Know How
<http://www.charityknowhow.org>

Citizens Democracy Corps (CDC)
<http://solar.rtd.utk.u/oldfriends/whoiswho/cdc.coming.html>
Civic Education Program
www.cep.org.hu

Civilian Research and Development Foundation
<http://www.crdf.org>

The Commission of the European Communities
<http://europa.eu.int/comm/dg1a>
<http://www-sbras.nsc.ru/sicc>

Cornell University
<http://www.osp.cornell.edu/VPR/>

COPERNICUS 2
<http://www.cordis.lu/fp5>
<http://www.sbras.nsc.ru/sicc/>

Council of Europe: Cooperative Programmes with Central and Eastern Europe
<http://www.coe.fr>

Gottlieb Daimler und Karl Benz-Stiftung
<http://duplox.wz-berlin.de/olddb/foundation.html>

The Charies A.Dana Foundation
<http://www.dana.org/grants>

Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD)

<http://www.daad.de/e-info-foreign/dir.shtml>

Deutsche Forschungsgemeinschaft e. V (DFG)

<http://www.dfg-bonn.de/>

DESY Fellowship Programme

<http://www.desy.de/jobs/fellowship.html>

Karl Duisberg Gesellschaft

<http://www.cdg.de>

Economics Education and Research Consortium (EERC)

<http://www.eerc.ru>

Education Information Center (EIC)

<http://www.usein.ru> (and) <http://www-win.useic.ru>

Eisenhower International Scholarship Fund

Sister Cities International

<http://www.sister-cities.org/grants/ike.html>

The European Doctoral College of the Universities of Strasbourg

http://edc.u-strasbr.fr/edc/frames_eng.html

The Eurasia Foundation

<http://www.eurasia.org>

European Foundation Centre

<http://www.efc.be>

European University at St. Petersburg

<http://www.eu.spb.ru>

Finnish Cultural Foundation

<http://www.skr.fi/englich/grants.html>

Ford Foundation

<http://www.fordfound.org/>

Foundation Center
<http://www.fdncenter.org/grandmaker/index.html>

Fraunhofer-Gesellschaft zur Foerderung der angewandten Forschung e.V.
<http://www.fhg.de>

Freinds and Partners
<http://www.friends-partners.org/friends>

Fulbright ScholarProgram
<http://www.cies.org>

Fund SATW-Branco Weiss
<http://www.fund-bw.org>

Gairdner Foundation International Awards
<http://www.gairdner.org>

Gates Foundations
<http://www.gatesfoundations.org/GLI/>

J. Paul Getty Trust
<http://www.getty.edu/>
The Getty Grant Program
<http://www.getty.edu/grant>

Global Fund for Women
<http://www.igc.apc.org/gfw/gfw.html>

The Graas Foundation
<http://www.mbl.edu/grassfdn>
<http://www.grassfdn.gpg.com>

Alexander von Humboldt-Stiftung
<http://www.avh.de>

Alexander von Humboldt Gymnasium
<http://www.educat.hu-berlin.de/schulen/avh>

Initiative for Social Action and Renewal in Eurasia (ISAR)
Women's Leadership Training Programme
<http://www.isar.com>

Institute of International Education Programs in the Newly
Independent States
[http://www.iserver.iie.ru/russian»](http://www.iserver.iie.ru/russian)

The International Association for the Promotion of Cooperation with
Scientists from Independent States of the Former Soviet Union
(INTAS)
<http://www.cordis.lu/intas/home.html>
<http://www.wib.be/intas>
<http://www-sbras.nsc.ru/sicc>

The International Association of Universities
<http://www.unesco.org/iau>

The International Research and Exchange Board
(Київське представництво)
<http://www.irex.kiev.ua>

Interstate Association of Postgraduate Education
<http://www.user.cityline.ru/~demiapge>

International Renaissance Foundation
www.irf.kiev.ua

Henry M. Jackson Foundation
<http://www.hjf.org>

La Jolla Interfaces in Science Interdisciplinary Training Program
<http://ljis.ucsd.edu>
The W. Alton Jones Foundation
<http://www.wajones.org>

W.K.Kellogg Foundation
<http://www.WKKF.org>

Kennan Institute
<http://wwics.si.edu/PROGRAMS/REGION/KENNAN/KENMAIN.HTM>

The John F.Kennedy School of Government
Office of International Development Programs
<http://www.ksg.harvard.edu/mpa-id>

Konferenz der Deutschen Akademien der Wissenschaften
<http://www.akademienkonferenz.de>

Konnely Foundation
<http://www.omhrc.gov/fund-ab>

Корпоративний сайт навчальних закладів
<http://www.aha.ru/~study>

The Charles A. and Ann Morrow Lindbergh Foundation
<http://www.lindberghfoundation.org>

The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation
<http://www.macfdn.org>

Московське представництво Фонду Макартурів
Програма глобальної безпеки і стійкого розвитку
Росія, Москва, 121069
Хлібний провулок 8, поверх 2 (м. Арбатська)
Телефон: (095)737-0015
Факс: (095)956-6358
Електронна пошта: moscow@macfound.org
www.macfound.org

The James S. McDonnell Foundation (JSMF)
<http://www.ismf.org/>

The Medina Foundation
<http://www.medfdn.org/>

Andrew W. Mellon Foundation
<http://www.mellon.org/>

Charles Stewart Mott Foundation
<http://www.mott.org/>
Edmund S. Muskie Fellowship Program
<http://www.actr.org/programs/iuggrad.htm>

NATO Science Programme
<http://www.nato.int/science/>

The National Council for the Social Studies (NCSS)
<http://www.ncss.org/wwwhome.html>

National Democratic Institute for International Affairs
<http://www.ndi.org/introtzt.htm>

National Endowment for Democracy
<http://www.ned.org>

National Research Council. Office for Central Europe and Eurasia
<http://www4.nas.edu/oia/oiahome.nsf>

National Science Foundation
Research Grant administration
<http://www.nsf.gov>

Friedrich Naumann Stiftung
<http://www.fnst.de>

Network of East-West Women
<http://www.igc.apc.org/neww/>

The Nobel Foundation
<http://www.nobel.se/>

Норвезьке міністерство закордонних справ
<http://odin.dep.no/html/nofovalt/depter/ud/publ/1998/samprog/epraktisk.html>
<http://odin.dep.no>

Alexander S. Onassis Foundation
<http://www.onasis.gr/amer/>

Open Society Institute
<http://www.isf>

Ost-West-Wissenschaftszentrum an der Universitaet
Gesamthochschule Kassel New!
<http://www.uni-kassel.de/owwz/>

The Open Society Institute-Budapest. Open Society Fellowship
<http://www.soros.org/osibudfel.html>
<http://www.osi.hu/ifp>
The Pew Charitable Trusts
<http://www.pewtrusts.com/>

Programme of Aid for Central and Eastern Europe (PHARE)
<http://www.wtcbb.de/WirtschaftBb/Foerderprg/PHARE.html>

REESWeb: Russian and East European Studies
<http://www.ucis.pitt.edu/reesweb>

Henry Research Council of Norway
<http://www.sn.no/forksningsradent/>

Research Support Scheme
<http://www.rss.cz>

The Rockefeller Foundation
<http://www.rockfound.org/frameset.html>
Rockefeller Brothers Fund
<http://www.rbf.org/rbf>

Rotary Foundation

[*http://www.rotary.org/foundation*](http://www.rotary.org/foundation)

[*http://www.rotary.org/programs/index.htm*](http://www.rotary.org/programs/index.htm)

The Royal Society

[*http://britac3.britac.ac.uk/rs/*](http://britac3.britac.ac.uk/rs/)

The Royal Society Exchange Programs

[*http://www.royalsoc.as.uk*](http://www.royalsoc.as.uk)

The Royal Swedish Academy of Sciences

[*http://www.kwa.se*](http://www.kwa.se)

Sabre Foundation

[*http://www.sabre.org*](http://www.sabre.org)

Scientific Travel Center

[*http://stc.rsci.ru*](http://stc.rsci.ru)

Alfred P. Sloan Foundation

[*http://www.sloan.org*](http://www.sloan.org)

Smithsonian Fellowship Program

[*http://www.si.edu/research+study*](http://www.si.edu/research+study)

Smithsonian Institution Fellowships

[*http://www.si.edu/organiza/offices/fellow/start.htm*](http://www.si.edu/organiza/offices/fellow/start.htm)

The Social Science Research Council (SSRC)

[*http://www.ssrc.org/foundsup.htm*](http://www.ssrc.org/foundsup.htm)

The Spencer Foundation

[*http://www.spencer.org*](http://www.spencer.org)

The Swedish Institute

[*http://www.si.se/eng/estip/estip.html*](http://www.si.se/eng/estip/estip.html)

The World Bank

[*www.worldbank.org*](http://www.worldbank.org)

Swiss National Science Foundation
<http://www.snf.ch>

TACIS: The European Union's Tacis Programme
<http://www.europa.eu.int/comm/dg1a/tacis/index.htm>

Turner Foundation, Inc.
<http://www.turnerfoundation.org/turner/>

Ukrainian Civic Education Network
www.iatp.org.ua

University of Leipzig, Germany
<http://www.uni-leipzig.de/~intphys/>

United Nations Development Programme
Regional Bureau for Europe and the CIS
<http://www.undp.org/rbec>

United States Institute of Peace
www.usip.org

UNESCO. International Association of Universities
<http://www.unesco.org/iau>

The United States Information Agency (USIA)
Council for International Exchange of Scholars
<http://e.usia.gov/education>

Volkswagen Stiftung
<http://www.volkswagen-stiftung.de>

Weizmann Institute of Science
<http://www.weizmann.ac.il>

The Wellcome Trust
<http://www.wellcome.ac.uk>

WINROCK International
NIS/U.S. Women's Consortium Project
<http://www.winrock.org>

Woodrow Wilson – Johnson & Johnson
<http://www.woodrow.org/womens-studies/health/>

The World Bank
<http://www.worldbank.org>